

Punainen Hollywood

Dalton Trumbo ja Yhdysvaltain viihdeteollisuuden kommunistivainot 1940–1950-luvuilla elokuvassa *Trumbo* (2015)

Akseli Makkonen

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2026

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Akseli Makkonen

Punainen Hollywood: Dalton Trumbo ja Yhdysvaltain viihdeteollisuuden kommunistivainot 1940–1950-luvuilla elokuvassa *Trumbo* (2015)

Sivumäärät: tutkielman sivumäärä 29, liitteiden sivumäärä 2

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Hollywoodin 1940–1950-lukujen kommunistivainoja. Kylmän sodan alussa Yhdysvaltain edustajainhuoneen epäamerikkalaista toimintaa tutkinut valiokunta (HUAC) alkoi selvittää elokuvantekijöiden väitetyjä kommunismikytköksiä. HUAC:in kuulema Hollywoodin kymmenikkö, niin sanotut epäystävälliset todistajat, joutuivat vankilaan. Sadat elokuvantekijät joutuivat Hollywoodin mustalle listalle eivätkä voineet työskennellä omilla nimillään.

Käsikirjoittaja Dalton Trumbo (1905–1976) oli kommunisti, joka joutui HUAC:n kuulemiseen, vuodeksi vankilaan kongressin halventamisesta ja mustalle listalle. Hänen oli kirjoitettava salanimillä ja hän siitä huolimatta voitti kaksi Oscar-palkintoa. Trumbo tunnetusti työskenteli kylpyammeessa viskylasi ja savuke kädessä. Hän oli teatraalinen persoona, mikä aiheutti yhteentörmäyksiä hänen kollegojensa ja kongressiedustajien kanssa.

Pääaineistona tutkimuksessa on elämäkertaelokuva *Trumbo* (2015). Työssä tutkitaan, millaisen kuvan elokuva antaa Trumbosta. Mikä elokuvassa on totta ja mikä keksittyä. Lisäksi työssä käytetään aikalaisaineistoa, jota verrataan elokuvaan sekä Trumboa, Hollywoodin kymmenikköä ja mustaa listaa käsittelevää kirjallisuutta. Tutkimus etenee kronologisesti elokuvan läpi vuodesta 1947 vuoteen 1970.

Avainsanat: Dalton Trumbo, Hollywoodin musta lista, HUAC, kommunismi

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	HUAC:in kuuleminen	9
2.1	Poliittista teatteria	9
2.2	Vanki numero 7551	13
3	Vapaus koittaa, leima jää	16
3.1	Salanimillä menestykseen	16
3.2	Mystinen Robert Rich	19
4	Mustan listan murtuminen	21
4.1	Kohu <i>Spartacuksesta</i>	21
4.2	Voiton kallis hinta	22
5	Lopuksi	24
	Lähteet	26
	Liitteet	28
	Liite 1. Dalton ja Cleo Trumbo	28
	Liite 2. Hollywoodin kymmenikkö	29

1 Johdanto

Hollywoodin musta lista oli luettelo Yhdysvaltain elokuvateollisuuden työntekijöistä 1940-luvun lopussa ja 1950-luvulla, joita estettiin työskentelemästä Hollywoodissa epäiltyjen kommunismikytkösten vuoksi. Musta lista oli osa laajempia Yhdysvaltain kommunistivainoja vuosina 1947–1957, jotka tunnetaan mccarthyismina¹. Kommunismin vastaisuus läpäisi koko amerikkalaisen yhteiskunnan. Ennen kylmää sotaa monet elokuvaihmiset kiinnostuivat kommunismista, ja osa heistä liittyi Yhdysvaltain kommunistiseen puolueeseen 1930- ja 1940-luvuilla. Kommunismiin innoitti lama ja sen aiheuttama työttömyys, työläisten lakkojen tukahduttaminen, ammattiyhdistysliikkeen taistelut, rotuerottelu sekä toinen maailmansota ja fasismi.²

Mustan listan takana oli epäamerikkalaista toimintaa tutkiva Yhdysvaltain edustajainhuoneen valiokunta, House Un-American Activities Committee (HUAC). “Epäamerikkalaisuudella” viitattiin toimijoihin, joiden ajateltiin olevan uhka kansalliselle turvallisuudelle. HUAC syytti osaa elokuvantekijöistä kommunistisen sanoman sisällyttämisestä elokuvaan. Se muodostettiin jo 1938 tutkimaan kansallissosialistien ja fasistien toimintaa Yhdysvalloissa, mutta pian sen tehtäväksi tuli kaiken kommunismiin viittaavaan tutkiminen.³ Toinen kommunismia vastustava taho oli konservatiivisten elokuvantekijöiden muodostama järjestö Motion Picture Alliance for the Preservation of American Ideals (MPA), jonka tarkoitus oli puolustaa elokuva-alaa väitetyiltä kommunismilta ja fasismilta.⁴

HUAC aloitti elokuva-alan työntekijöiden kuulemiset vuonna 1947. Todistajat jakautuivat kahteen ryhmään. HUAC:ille ystävälliset todistajat, esimerkiksi näyttelijät Gary Cooper ja Ronald Reagan, vastasivat kysymykseen kommunistipuolueen jäsenyydestä ja saivat jatkaa työskentelyä filmikaupungissa, kun he nimesivät alan ihmisiä, joilla oli kommunismikytköksiä. HUAC:ille epäystävälliset todistajat joutuivat sen sijaan vaikeuksiin. Hollywoodin kymmenikkönä⁵ tunnettu ryhmä elokuvantekijöitä ei suostunut vastaamaan kysymykseen kommunistipuolueen jäsenyydestä. Useimmat heistä vastustivat sitä, oliko valiokunnalla edes oikeutta esittää moisia kysymyksiä. He vetosivat perustuslakiin ja nimenomaan sen

¹ Senaattori Joseph McCarthy (1908–1957) oli tunnettu kommunismia vastustanut poliitikko, joka oli 1950-luvulla Yhdysvaltain kommunistivainojen keulakuva.

² Salo 1994, 17–55.

³ Salo 1994, 16.

⁴ Ceplair & Trumbo 2015, 192.

⁵ Dalton Trumbo, Adrian Scott, Edward Dmytryk, Samuel Ornitz, Lester Cole, Herbert Biberman, Albert Maltz, Alvah Bessie, John Howard Lawson ja Ring Lardner Jr. Ks. Liite 2.

ensimmäisen lisäykseen, joka kieltää sananvapauden rajoittamisen. Kieltäytyminen johti syytöksiin kongressin halventamisesta ja lopulta vankeustuomioihin.⁶ Lisäksi he joutuivat mustalle listalle.

Eräs Hollywoodin kymmenikön edustajista oli yhdysvaltalainen elokuvakäsikirjoittaja ja kirjailija Dalton Trumbo⁷ (1905–1976), joka oli energisin Hollywoodissa työskennelleistä kirjailijoista ja käsikirjoittajista. Trumbon persoonassa huomio kiinnittyi hänen teatralisiin piirteisiinsä. Hän syntyi Montrossessa, Coloradossa vuonna 1905. Hän opiskeli Coloradon yliopistossa, Boulderissa ja muutettuaan Kaliforniaan hän jatkoi opiskelua Kalifornian yliopistossa ja Etelä-Kalifornian yliopistossa, Los Angelesissa.⁸

Trumbo oli kommunistisen puolueen jäsen vuosina 1943–1948 ja uudestaan vuosina 1954–1957. Hän oli myös Screen Writers Guildin⁹ (SWG) ensimmäisiä jäseniä vuonna 1936. Trumbo oli kommunistina amerikkalaista lajia. Hän ei myöntämänsä mukaan koskaan edes tutkinut marxismia. Trumbo oli aktiivinen SWG:n mielenosoituksissa. Oman HUAC:in kuulemistilaisuutensa päätteeksi Trumbo jouduttiin poistamaan väkisin istuntosalista, koska hänen ei sallittu pitää puolustuspuheenvuoroaan.¹⁰ Trumbo tuomittiin vuonna 1948 vuodeksi vankilaan ja tuhannen dollarin sakkoihin kongressin halventamisesta. Vuonna 1950 korkein oikeus kieltäytyi käsittelemästä Hollywoodin kymmenikön valituksia, jolloin vankeustuomiot astuivat voimaan. Trumbo päätyi liittovaltion vankilaan Ashlandiin, Kentuckyyn, josta hän vapautui 1951.¹¹

Vapautumisensa jälkeen Trumbo perheineen muutti joksikin aikaa Meksikoon. Palattuaan Kaliforniaan Trumbolla oli töitä, mutta hän joutui kirjoittamaan käsikirjoituksia salanimillä. Hän

Kuva 1. Dalton Trumbo vuonna 1957. Lähde: Wired.

⁶ Salo 1994, 16.

⁷ Ks. Liite 1.

⁸ Salo 1994, 54–59.

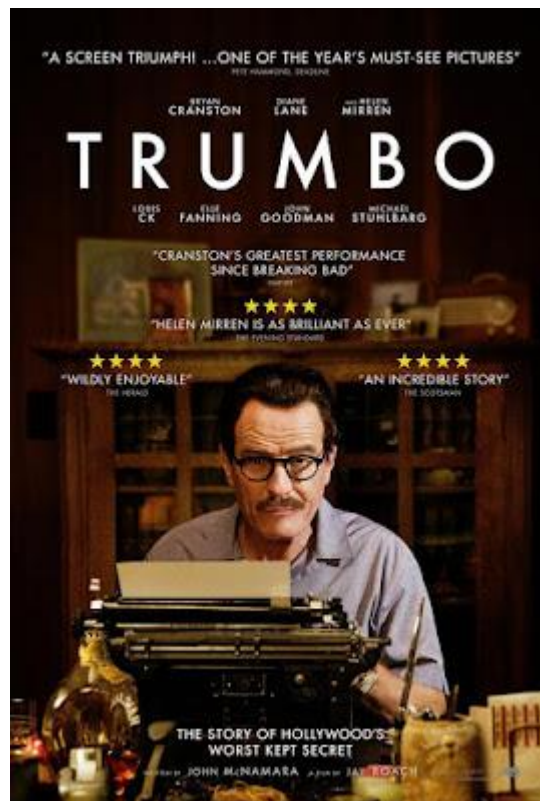
⁹ Yhdysvaltain käsikirjoittajien ammattiliitto.

¹⁰ Salo 1994, 16.

¹¹ Salo 1994, 57.

sai myös parhaan käsikirjoituksen Oscar-palkinnon elokuvista *Loma Roomassa*¹² (1953) ja *Hiljainen sankari*¹³ (1956), mutta ei voinut itse noutaa palkintoja. Yhdysvaltain elokuva-akatemia antoi *Loman Roomassa* Oscarin Ian McLellan Hunterille, jonka nimeä Trumbo käytti. Keväällä 1957 Trumbo varmistettiin Robert Richiksi, *Hiljaisen sankarin* käsikirjoittajaksi. Samalla musta lista joutui naurunalaiseksi. Vuoden 1960 elokuvien *Spartacus*¹⁴ ja *Exodus*¹⁵ alkuteksteissä Trumbo mainittiin avoimesti käsikirjoittajana, mikä merkitsi hänen osaltaan poispääsyä mustalta listalta.¹⁶

Tutkimukseni pääaineisto on Jay Roachin ohjaama elämäkerrallinen draamaelokuva *Trumbo* (2015). Elokuva käsittelee Trumbon uraa ja elämää mustan listan varjossa. Pääosaa esittää Bryan Cranston, joka sai roolistaan parhaan miespääosan Oscar-ehdokkuuden. Muissa rooleissa nähdään muun muassa Diane Lane, Helen Mirren, Louis C.K., Elle Fanning, John Goodman ja Michael Stuhlbarg. Elokuvan hahmoissa¹⁷ nostetaan esiin avainhenkilöitä. Elokuvassa on keskeinen rooli muun muassa Hedda Hopperilla, joka kirjoitti Los Angeles Timesiin juorupalstaa Hedda Hopper's Hollywood, Hollywoodin väitettyä kommunismia kritisoivaa kolumnia, jolla oli 35 miljoonaa lukijaa. Sillä oli suuri merkitys Trumbon ja muiden mustalla listalla olevien maineeseen. Elokuvan on suomentanut Jaana Wiik, jonka suomennoksen

Kuva 2. *Trumbo* -elokuvan (2015) mainosjuliste. Kuvassa pääosaa näyttelvä Bryan Cranston. Lähde: AsaltoVisual.

¹² *Roman Holiday*. William Wylerin ohjaama romanttinen komedia. Pääosissa Gregory Peck ja Audrey Hepburn.

¹³ *The Brave One*. Irving Rapperin ohjaama draamaelokuva. Pääosissa Michael Ray, Rodolfo Hoyos Jr. ja Elsa Cárdenas.

¹⁴ Stanley Kubrickin ohjaama historiallinen draamaelokuva, joka perustuu Howard Fastin sananimiseen romaaniin. Fast oli itsekin mustalla listalla. Pääosissa Kirk Douglas, Laurence Olivier, Peter Ustinov, John Gavin, Jean Simmons, Charles Laughton ja Tony Curtis.

¹⁵ Otto Premingerin ohjaama historiallinen draamaelokuva, joka perustuu Leon Urisin samanimiseen romaaniin. Pääosissa Paul Newman ja Eva Marie Saint.

¹⁶ Salo 1994, 58.

¹⁷ Trumbon vaimo Cleo Trumbo, juurutoimittaja Hedda Hopper, käsikirjoittaja Arlen Hird, Trumbon tytär Nikola Trumbo (lempinimeltään Niki), tuottaja Frank King ja näyttelijä Edward G. Robinson.

lisäksi käytän omia käännöksiäni sekä elokuvasta että muusta aineistosta ja kirjallisuudesta.

Elokuva perustuu tositapahtumiin, mutta sisältää myös fiktiivisiä elementtejä. Esimerkiksi käsikirjoittaja Arlen Hird ja tuottaja Buddy Ross ovat fiktiivisiä hahmoja, jotka perustuvat todellisiin henkilöihin. Hird perustuu käsikirjoittaja Albert Maltziin ja Ross tuottajiin Dore Schary ja Walter Wanger. Historiallisesta elokuvasta jätetään aina jotain pois ja lisätään jotain sekä tapahtumia muokataan dramaattisuuden, sujuvuuden ja viihdyttävyyden saavuttamiseksi.¹⁸

Elokuvassa Hird kuolee syöpään, mikä lisää siihen draamaa.

Trumbo -elokuva on sekä tutkimukseni lähde että sen kohde. Tutkin, miten Trumbo esitetään elokuvassa. Tutkin myös, kuinka tarkka elokuva on historiallisesti. Elokuvan lisäksi käytän aineistonani äänitettä Trumbon kuulemisesta, televisiohaastattelua Trumbosta vuodelta 1959 sekä amerikkalaisia aikalaissanomalehtiä *The New York Timesia* ja *The Washington Postia*. Trumbo on tutkimuksen keskiössä, koska hän laittoi koneiston käyntiin mustan listan murta-
miseksi.¹⁹ Käsittelen myös sitä, miten elokuvan valmistusvuosi 2015 näkyy asennoitumisessa 1940–1950-luvun yhteiskunnallisiin ilmiöihin, joista ei silloin joko puhuttu tai puhuttiin eri sävyyn kuin 2010-luvulla.

Aihetta ovat Suomessa tutkineet aiemmin Matti Salo ja Kimmo Ahonen. Salo (1933–2017) oli amerikkalaisen elokuvan johtava asiantuntija Suomessa. Myös Ahonen on tutkinut laajasti elokuvahistoriaa. Yhdysvalloissa tutkimusta ovat tehneet muun muassa Larry Ceplair, Trumbon poika Christopher Trumbo, Bernard F. Dick, sekä Ronald ja Allis Radosh. Käytän pääasiallisena kirjallisuutena Salon teosta *Hiljaiset sankarit: käsikirjoituksen tekijät Hollywoodin mustalla listalla* (1994) sekä Ceplairin ja Trumbon teosta *Dalton Trumbo: Blacklisted Hollywood Radical* (2015). Työni tutkimusmenetelmänä toimii elokuva-analyysi, jonka avulla tutkin, millä keinoilla elokuvassa pyritään välittämään sen sanoma. Tutkin, miten Trumbon vaiheista mustan listan aikana on pyritty tekemään dramaattisempia, kuin millaisia ne todellisuudessa olivat. Tutkin myös, millaisilla kerronnallisilla keinoilla elokuva ja sen tekijät pyrkivät vaikuttamaan katsojaan.

Kommunistivainoja ei ole tutkittu Suomessa juuri lainkaan ja Yhdysvalloissa vain vähän. Siksi koen tarpeelliseksi täyttää tätä tutkimusaukkoa, koska Hollywood on elokuvateollisuuden merkittävin toimija ja musta lista on tärkeä mutta vähälle huomiolle jäänyt vaihe

¹⁸ Möttölä 2009, 294.

¹⁹ Dick 2009, 236.

elokuvahistoriassa. Nykyään Trumbo ja muut Hollywoodin kymmenikön jäsenet eivät ole enää yleisesti tunnettuja. Elokuvassa tuottajat pitävät Trumboa niin lahjakkaana, että he kutsuvat hänet hätiin, kun tarvitsee muokata toisen käsikirjoittajan huono käsikirjoitus menestyselokuvaksi. Käsikirjoittajat myös jäävät usein ohjaajien ja näyttelijöiden varjoon, joten koen heidän tuomisensa esiin kulttuuritekona.

2 HUAC:in kuuleminen

2.1 Poliittista teatteria

Elokuvan alussa Trumbo on perheineen elokuvateatterissa katsomassa uutisia. Ennen television yleistymistä uutisia katsottiin elokuvateatterissa ja niitä näytettiin ennen elokuvaa. Hedda Hopperin toimittamassa uutisklipissä kerrotaan, että lakkoilevat ja parempaa palkkaa vaativat elokuvantekijät ovat “radikaaleja”. Hopperin kertoessa tästä näytetään kuvaa, jossa Trumbo on puhumassa mielenosoituksessa ja väkijoukossa on myös näyttelijä Edward G. Robinson. Hopper mainitsee, että Trumbo on kommunistipuolueen jäsen. Tämän jälkeen hän kertoo, että HUAC alkaa J. Parnell Thomasin johdolla tutkia Hollywoodia. Klippi päättyy kuviin Neuvostoliitosta, joista saa käsityksen, että kommunismi leviää Neuvostoliitosta ympäriinsä. Elokuvan päätyttyä Trumbon lähtiessä pois sivullinen mies, joka tunnistaa hänet uutisista, heittää häntä kasvoihin kokiksella ja sanoo ”petturi”.²⁰ Kohtaus kuvastaa vastakkainasettelun luomista niin sanotusti isänmaallisesten amerikkalaisten ja väitettyjen kommunistien välille.

Samoihin aikoihin Hollywoodin kommunistivainojen aikaan huomiota herätti kommunistipariskunnan, Julius ja Ethel Rosenbergin oikeudenkäynti. Heidä syytettiin vakoilusta Neuvostoliiton hyväksi, erityisesti ydinaselaisuuksien välittämisestä neuvostoagenteille. Heidät tuomittiin kuolemaan ja teloitettiin vuonna 1953. HUAC:in kuulemisten alettua Richard Nixon²¹ esitti toiveen, että valkokankailla nähtäisiin enemmän kommunismin vaaroista varoittavia elokuvia. Tämä toteutui, kun kuulemisten kiristyessä antikommunististen elokuvien tuotantomäärät kasvoivat.²²

Trumbon tapa selittää tyttärelleen kommunismia on korostetun yksinkertainen, mutta se myös kuvastaa sitä, että hän ei itsekään ollut lukenut Marxia, vaan oli niin sanotusti käytännön mies ja halusi parantaa maailmaa. Elokuvassa Trumbo on tyttärensä Melissan, jota kutsuttiin Mitziksi, kanssa perheen Lazy T -nimisellä maatilalla²³ Lockwood Valleyssa, Kaliforniassa. He keskustelevat uutisista, joita he ovat käyneet elokuvateatterissa katsomassa. Melissa sanoo, että Hedda Hopperin mielestä Trumbo on kommunisti. Hän kysyy myös mielestäni lapsenomaisesti, että onko hänen äitinsä ja hän itse kommunisti. Trumbo tekee “virallisen testin”

²⁰ *Trumbo* 2015. Cineast [6:45–7:15].

²¹Richard Nixon (1913–1994) oli republikaanipoliitikko ja tuleva Yhdysvaltain presidentti, joka oli kongressiikanaan aktiivinen HUAC:in jäsen.

²² Ahonen 2002, 174.

²³ *Ranch*. Trumbot asuivat maalaistalossa ja heillä oli kotieläimiä.

selvittääkseen, onko Melissa kommunisti. Hän kysyy, että jos koulussa jollakulla ei ole eväitä, mitä Melissa tekisi omilla eväillään. Hän vastaa, että jakaisi ne.²⁴

HUAC oli määrittelemässä yhdysvaltalaisista kylmän sodan antikommunismia luomalla kommunismista uhan ja yhdistämällä sen kongressin tutkintaan haasteineen ja kuulemisineen, jota oli vaikea kyseenalaistaa tulematta halventaneeksi kongressia. Se oli uhannut Hollywoodia kommunismitutkinnalla jo vuosina 1938, 1940 ja 1945, jolloin asia ei kuitenkaan edennyt. Republikaanien voitettua vuoden 1946 välivaalit HUAC:ista tuli pysyvä valiokunta ja se alkoi uuden puheenjohtajan Thomasin²⁵ johdolla tutkia hänen sanojensa mukaisesti “Moskovan ohjaamaa viidettä kolonaa²⁶”.²⁷ Kylmän sodan alku jakaa edelleen historiantutkijoita eri leireihin. Osa näkee 1940–1950-lukujen antikommunismien taantumuksen aikakautena, jolloin amerikkalainen kansalaisyhteiskunta tukahdutettiin. Toisten mielestä se oli ylilyönneistään huolimatta rationaalinen puolustusreaktio amerikkalaista demokratiaa vastaan kohdistuneeseen todelliseen uhkaan.²⁸

HUAC lähetti yhdeksälletoista elokuvantekijälle haasteen saapua todistamaan Washingtoniin lokakuussa 1947²⁹. Heistä yksitoista todisti ja kymmenen, jotka tunnetaan Hollywoodin kymmenikkönä, tuomittiin kongressin halventamisesta. Yhdestoista todistaja oli saksalainen näytelmäkirjailija, runoilija ja teatteriohjaaja Bertold Brecht, joka todisti, mutta lähti sen jälkeen saman tien Yhdysvalloista Saksan demokraattiseen tasavaltaan.³⁰ Elokuvasa on dramatisoitu lämmintä syyskuista päivää, jolloin Trumbo sai haasteen. Kohtauksessa Trumbo perheineen ja ystävineen ovat periamerikkalaiseen tapaan grillaamassa Trumbojen maatilalla, kun pihaan saapuu auto. Autosta astuu ulos HUAC:in johtava tutkija Robert E. Stripling ja kaksi muuta miestä. Stripling ojentaa Trumbolle haasteen sanoen “Nähdään Washingtonissa” ja HUAC:in miehet poistuvat. Trumbo näyttää yllättyneeltä ja tilanne tuntuu uhkaavalta.³¹ Tosiasiassa tilanne on ollut tavanomaisempi. Haasteen toimitti liittovaltion sheriffi David E. Hayden, eikä tilanteessa ollut samanlaista jännitettä kuin elokuvassa. Trumbo oli odottanut haasteen

²⁴ *Trumbo* 2015. Cineast [7:15–8:45].

²⁵ Republikaani, New Jersey.

²⁶ Ryhmä, joka toimii valtiota tai organisaatiota vastaan sen sisäpuolelta.

²⁷ Ceplair & Trumbo 2015, 191–192.

²⁸ Ahonen 2002, 173.

²⁹ *Subpoena*. Yhdysvaltain kongressin antama haaste velvoittaa vastaajan saapumaan valiokunnan kuulemiseen.

³⁰ Ceplair & Englund 1983, 256.

³¹ *Trumbo* 2015. Cineast [14:30–16:15].

saamista ja yrittänyt pitkittää sitä mahdollisimman kauan.³² Päivä oli kuitenkin käännteentekevä Trumbolle ja siitä alkoi hänen oikeustaistelunsa.

Elokuvassa näytetään uutisklippi, jossa joukko yhteistyöhaluisia todistajia, näyttelijät Ronald Reagan ja Robert Taylor, elokuvaleikkaaja Roy Brewer sekä elokuvaohjaaja Sam Wood, kertovat omissa kuulemisissaan, että kommunismi on tosiasia Hollywoodissa. Heidän mukaansa kommunistit saavat ohjeensa suoraan Moskovasta ja että heidät voisi palauttaa Neuvostoliittoon. Saatuaan haasteet Hollywoodin kymmenikkö tiesi, mitä kuulemisilta oli lupa odottaa. He eivät suostuisi vastaamaan kysymyksiin, jotka olivat heidän oikeustajuaan ja omatuntoaan vastaan. Seurauksena olisi oikeudenkäynti ja alemmassa oikeusasteessa he todennäköisesti häviäisivät. Heillä oli kuitenkin ässä hihassaan: korkein oikeus, jonka liberaalienemmistö ei tunnustanut HUAC:in valta-asemaa.³³ Näin he kuvittelivat säästyvänsä vankilalta.

Elokuvassa Trumbon kuulemista on dramatisoitu, mutta se oli myös todellisuudessa teatraalinen tapahtuma. Kuulemiskohtaus alkaa mustavalkoisena, joka vaihtuu värilliseksi, luoden vaikutelman aidosta tapahtumasta. Trumbolta kysytään, onko hän tai onko hän ollut kommunistisen puolueen jäsen. Kuulemisissa ei ollut kyse siitä, etteikö HUAC olisi tiennyt elokuvantekijöiden kommunistisen puolueen jäsenyyksistä, vaan heidän piti siitä huolimatta vastata kysymykseen. Trumbo välttelee kyllä tai ei -kysymystä. Hän kysyy itse, syytetäänkö häntä rikoksesta ja pyytää nähdä todisteita tukemaan kysymystä. Hän myös esittää todisteiksi käsikirjoituksiaan, joista valiokunta voisi tehdä omat johtopäätöksensä. Trumboa ei kuitenkaan haluta kuulla, vaan häntä pyydetään vain vastaamaan kysymyksiin. Lopulta hänet joudutaan poistamaan väkisin kuulemisesta.³⁴ Trumbo ei saanut pitää puolustuspuhettaan, jossa hän olisi syyttänyt HUAC:ia antisemitismistä ja rinnastanut sen natseihin.³⁵ Lähes kaikki Hollywoodin kymmenikön jäsenet Trumboa lukuunottamatta olivat nimittäin juutalaisia.

Kun Trumboa oltiin poistamassa kuulemisestaan, hän huusi kuuluisat sanansa: “Tämä on amerikkalaisten keskitysleirien alkua!”³⁶ Alkuperäisessä kuulemisäänitteessä Trumbolta kysytään myös, onko hän SWG:n jäsen, johon hän ei myöskään suostu vastaamaan.³⁷ HUAC tiesi myös Trumbon SWG:n jäsenyydestä, mutta sitä kysyttiin häneltä siitä huolimatta. SWG oli ollut toisen maailmansodan lopusta alkaen radikaalien, liberaalien ja konservatiivien

³² Ceplair & Trumbo 2015, 193–194.

³³ *Trumbo* 2015. Cineast [16:45–17:45].

³⁴ *Trumbo* 2015. Cineast [20:45–22:15].

³⁵ Salo 1994, 56.

³⁶ Salo 1994, 16.

³⁷ *HUAC Testimony* 1947. WCFTR [00:30–00:45].

taistelutanner, joten Trumbon asemoituminen liiton sisällä kiinnosti HUAC:ia.³⁸ Elokuvan alussa on kohta, jossa Trumbo on muutaman muun kommunismista haastetun kanssa jakamassa pamfletteja perustuslain ensimmäisen lisäykseen puolesta MPA:n kokouksessa.

Trumbo joutuu John Waynen kanssa sanaharkkaan toisesta maailmansodasta. Hän kertoo palvelleensa sotakirjeenvaihtajana Okinawalla, Tyynellämerellä, kun taas Wayne vietti sota-ajan elokuvien kuvauksissa ampuen paukkupatruunoita.³⁹

The Washington Post uutisoi 29.10.1947 käsikirjoittajien Alvah Bessien, Albert Maltzin ja Trumbon haastamisesta syytteeseen kongressin halventamisesta. Lehden mukaan Trumbo huusi kaikista äänekkäimmin kuulemisessaan ja että HUAC:in puheenjohtaja moukaroit tasaisesti nuijallaan.⁴⁰ Historiallisen elokuvan lajityypissä kansallinen elokuvakulttuuri pyrkii puhuttelemaan yleisöä. Se ammentaa kansallisesta identiteetistä, vallanpitäjistä, valtiosta, kansallissankareista ja kansallisesta yhteenkuuluvuudesta.⁴¹ Kuulemiskohtauksessa Trumbosta rakennetaan epätavallista sankaria: kommunistia, joka puolustaa sananvapautta kongressissa, yhdysvaltalaisen demokratian pyhätössä. HUAC:ista puolestaan rakennetaan pahista, jonka kuulemisista tulee mieleen Neuvostoliiton näytösoikeudenkäynnit⁴².

Elokuvassa on kuulemisen jälkeen kohta, jossa juorutoimittaja Hedda Hopper keskustele Metro-Goldwyn Mayerin (MGM)⁴³ johtajan Louis B. Mayerin kanssa. Hopper, joka oli itse entinen näyttelijä, muistelee aikaansa yhtiön palveluksessa, josta hänellä on lämpimiä muistoja. Hopper vaatii, että elokuvayhtiöt erottaisivat Hollywoodin kymmenikön. Mayer toppuuttelee ajatusta, koska Trumbolla ja muilla käsikirjoittajilla on lailliset sopimukset yhtiöiden kanssa. Hopper uhkailee Mayeria sillä, että hän kertoisi 35 miljoonalle lukijalleen, että juutalaistuottajat, kuten Mayer, eivät tee osaansa kommunismin taltuttamiseksi. Elokuvassa on aiemmin kohta, jossa Trumbo allekirjoittaa rahakkaan sopimuksensa MGM:n kanssa. Mayer sanoo Trumbolle, että hän ei halua enää nähdä lehtijuttuja Trumbon kommunismista, jos tämä alkaa työskennellä hänelle. Trumbo toteaa: “Et tule näkemään. Lakkaa vain lukemasta Hedda Hopperia”. Hopper ottaa Mayerin kanssa keskustellessaan esiin myös MGM:llä

³⁸ Ceplair & Englund 1983, 277.

³⁹ *Trumbo* 2015. Cineast [10:00–13:30].

⁴⁰ 3 More Film Writers Cited for Contempt for Defying House Communist Quiz. *The Washington Post* (70) 26 067/1947.

⁴¹ Salmi 1993, 215.

⁴² Neuvostoliitossa ja muualla itäblokkissa järjestettiin näytösoikeudenkäyntejä, joissa oikeuslaitos oli jo etukäteen päättänyt syyllisyydestä. Niitä käytettiin toisinajattelijoiden kukistamiseen.

⁴³ Yksi Hollywoodin kuuluisimmista elokuvastudioista, jonka pitkäaikainen johtaja oli elokuvassakin hahmona oleva tuottaja Louis B. Mayer (1885–1957).

kokemansa seksuaalisen häirinnän.⁴⁴ Hopper kuvataan elokuvassa innokkaana antikommunistina ja myös antisemitistinä. Kohtauksessa näkyy elokuvan valmistusaika 2015, koska siinä otetaan esiin ilmiöitä, joista ei vielä tuohon aikaan puhuttu. Holokaustista huolimatta antisemitismistä, joka oli vielä yleistä, vaiettiin, eikä seksuaalisesta häirinnästä puhuttaisi vielä vuosikymmeniin. Tuottajien ja ohjaajien seksuaalirikokset ovat nousseet esiin vuonna 2017 alkaneen Me Too -kampanjan myötä, tunnetuimpana tapauksena tuottaja Harvey Weinstein.

2.2 Vanki numero 7551

Elokuvassa näytetään elokuvastudioiden tiedotustilaisuutta, jossa Mayer kertoo niiden erottavan Hollywoodin kymmenikön. Samalla Trumbo menettää rahakkaan sopimuksensa MGM:n kanssa.⁴⁵ Todellisuudessa Trumbo palasi kuulemisen jälkeen MGM:lle töihin 6.11.1947. Hänelle kerrottiin, että sopimusta, joka oli ollut jäädytettynä kolme viikkoa hänen poissaolonsa ajan, oli jatkettu kolmella viikolla.⁴⁶ Elokuvassa näyttelijä Edward G. Robinson joutuu vaikeuksiin samoin kuin Hollywoodin kymmenikkö. Siitä huolimatta hän jatkaa rahankeruuta kymmenikön oikeudenkäyntikuluihin. Elokuvassa on kohtausta Robinsonin varainkeruutilaisuudesta, jossa hän kertoo Trumbolle myyneensä maalauksiaan kerätäkseen rahaa kymmenikön hyväksi. Myös HUAC:in puheenjohtaja J. Parnell Thomas joutuu paradoksaalisesti itse vaikeuksiin. Käy ilmi, että hän käyttää alaisina sukulaisiaan kotiosavaltioistaan New Jerseystä. Sukulaisten palkkaaminen ei ole laitonta, mutta he eivät maksa veroja.⁴⁷

Alempi oikeusaste tuomitsi odotetusti Trumbon kongressin halventamisesta.⁴⁸ *The New York Times* kirjoitti, että tuomioistuimella oli oikeus esittää Trumbolle kysymykset hänen poliitikan ja ammattiyhdistysliikkeen kytköksistään. Oikeuden tuli päättää, jättikö Trumbo tahallaan vastaamatta niihin. Puolustuksen mukaan hänen ei tarvinnut vastata millään tietyllä tavalla perustuslain ensimmäiseen lisäykseen vedoten ja että Trumbo olisi kyllä vastannut kysymyksiin, jos olisi saanut siihen mahdollisuuden. Puolustuksen mielestä ei ollut todisteita, että Trumboa kuullut elin olisi ollut laillinen, ja että puolustukselle ei annettu mahdollisuutta ristikuulustella Trumbosta todistaneita ihmisiä.⁴⁹

⁴⁴ *Trumbo* 2015. Cineast [24:00–26:15].

⁴⁵ *Trumbo* 2015. Cineast [26:15–27:00].

⁴⁶ Ceplair & Trumbo 2015, 216.

⁴⁷ *Trumbo* 2015. Cineast [34:45–35:15].

⁴⁸ *Trumbo* 2015. Cineast [28:15–29:15].

⁴⁹ Trumbo Convicted of Congress Contempt; Film Writer Faces Jail in Communist Case. *The New York Times* (97) 32 975/1948.

Kymmenikön oikeusprosessin käännekohta oli se, kun kaksi korkeimman oikeuden liberaali-tuomaria, Frank Murphy ja Wiley Rutledge, kuolevat⁵⁰ kahden kuukauden sisällä toisistaan vuonna 1949. Ilman liberaalienemmistöä korkein oikeus tulisi hylkäämään kymmenikön valitukset, jolloin he joutuvat valmistautumaan vankilaan päätymiseen. Toisaalta Trumbolla ei mene pelkästään huonosti. Keskellä oikeustaisteluaan hän saa myytyä elokuvan *Loma Roomassa* käsikirjoituksen Paramountille käyttäen käsikirjoittajakollegansa Ian McLellan Hunterin nimeä ja tienaa sievoisen summan.⁵¹ Myöhemmin Trumbo saa *Lomasta Roomassa* Oscar-palkinnon. Elokuvassa on kohtaus, jossa Trumbot katsovat televisiosta Oscar-gaalaa, jossa näyttelijä Kirk Douglas julistaa parhaan käsikirjoituksen voittajan.⁵²

Trumbo ja John Howard Lawson, jonka oikeudenkäynti korkeimmassa oikeudessa oli samaan aikaan kuin Trumbon, lensivät New Yorkiin 7.6.1950. He osallistuivat useisiin jäähyväisjuhliin ja mielenosoitukseen Madison Square Gardenissa, jota sponsoroi New Yorkin kansalais-oikeuskongressi. Yli tuhat ihmistä kokoontui katsomaan heitä Penn Stationille, josta he lähtivät yöjunalla Washingtoniin.⁵³ Konservatiivienemmistöinen korkein oikeus odotetusti hylkäsi kymmenikön valitukset 9.6.1950, jolloin tuomiot pantiin täytäntöön. *The New York Times* uutisoi, että John Howard Lawson ja Trumbo poistuivat oikeudesta käsiraudoilla toisiinsa kahlituina. Ennen tuomioidensa aloittamista he sanoivat lehdistölle, että Bill of Rightsia oli loukattu.⁵⁴ Sillä tarkoitetaan perustuslain kymmentä ensimmäistä lisäystä, mukaan lukien sananvapautta koskeva lisäys.

Trumbo päätyi vankilaan ensin Washingtonissa, josta matka jatkui liittovaltion vankilaan Ashlandiin, Kentuckyyn. Elokuvassa kuvataan vankilan olosuhteita. Trumbolle tehdään nöyryyttävä ruumiintarkastus sekä otetaan sormenjäljet ja pidätyskuva. Hän työskentelee taposta tuomitun Virgil Brooks'n kanssa kirjanpitäjänä vankilan varastossa. Trumbo oli työskennellyt nuoruudessaan leipomossa, joten hän sulautui myös vankilassa työskentelyyn. Ruumiintarkastus on ollut todennäköisesti rutiinitoimenpide ja amerikkalaisten vankiloiden olot ovat olleet tuohon aikaan varmaan karut. On paradoksaalista, että veronkierrosta tuomittu J. Parnell Thomas päätyy samaan vankilaan Trumbon kanssa. Elokuvassa Trumbon ollessa vankilassa alkaa kuulemisten uusi kierros. Edward G. Robinson pelastaa oman nahkansa ja ilmiantaa

⁵⁰ Yhdysvalloissa presidentti nimittää korkeimman oikeuden tuomarit eliniäksi.

⁵¹ *Trumbo* 2015. Cineast [35:15–37:00].

⁵² *Trumbo* 2015. Cineast [1:06:30–1:07:15].

⁵³ Ceplair & Trumbo 2015, 258.

⁵⁴ Lawson and Trumbo, Film Writers, Are Committed to Jail for Contempt. *The New York Times* (99) 33 740/1950.

kuulemisessaan Albert Maltzin, Frank Tuttlen, Ian McLellan Hunterin ja Trumbon. Trumbon kanssa vankilan kirjanpitäjänä työskennellyt vanki toteaa asiasta radiosta kuullessaan, että “täällä tuollainen vasikka pääsisi hengestään”.⁵⁵ Elokuvasa on dramatisoitu Trumbon vankeutta näyttämään hieman kurjemmalta kuin millaista se todellisuudessa oli, mutta tekemättä siitä rikosdraamaa. Hollywoodin kymmenikkö ei kärsinyt vankilassa fyysisesti yhtä paljon kuin henkisesti. He olivat mallivankeja ja tulivat varsin hyvin toimeen muiden vankien kanssa, joista suurin osa ei tiennyt mitään eikä välittänyt käsikirjoittajien ”turmeltuneisuudesta”. Muut vangit yllättyivät kuullessaan, että on edes olemassa rikosnimike kongressin halventaminen ja kommunismi oli heille vain sana. Vaikka kymmenikön jäsenet olivatkin hyvin käyttäytyviä vankeja, heidän sisällään kyti kärsimättömyys, viha ja katkeruus. Haluten palata yhteiskuntaan niin pian kuin mahdollista, he käyttivät osan vapaa-ajastaan täyttämällä ehdonalaishakemuksia.⁵⁶ Elokuvasa muut vangit, tai ainakin Virgil Brooks, suhtautuvat kommunistikäsikirjoittajiin huonosti. Brooks haukkuu heitä ”kommareiksi” ja kysyy Trumbolta ”Mikä teitä vaivaa? Tämä on hieno maa.”⁵⁷

Robinson saa jälleen työskennellä Hollywoodissa, mutta tulee samalla pettäneeksi vankilassa viruvat kollegansa. Joidenkin elokuvaihmissen mielestä Robinson tekee oikein, toisista väärin. Trumbolle ja Cleolle Robinsonin “petturuus” tuntuu erityisen pahalta, koska hän on heidän ystävänsä. Elokuvan kohtauksessa John Wayne ja Hedda Hopper keskustelevat Robinsonin kuulemisesta Waynen MPA:n toimistossa. Waynen mielestä Robinson teki oikein ja että hän on nyt hyvittänyt syntinsä. Hopper oli puolestaan tiukempi ja hänestä Robinson teki sen vain pakon edessä. Hopperin mielestä Robinson ja muut hänen kaltaisensa voisivat kuolla, jos se toisi edes yhdenkin pojan takaisin Korean sodasta. Keskusteltuaan Hopperin kanssa Wayne menee toimistosta ulos käytävään, jossa Robinson odottaa häntä maansa myyneen näköisenä. Wayne sanoo Robinsonille, että hän teki oikein ja soittavansa asiasta studioille, jotta hänelle löytyisi taas töitä.⁵⁸

⁵⁵ *Trumbo* 2015. Cineast [38:15–46:45].

⁵⁶ Ceplair & Englund 1983, 356.

⁵⁷ *Trumbo* 2015. Cineast [39:30–42:00].

⁵⁸ *Trumbo* 2015. Cineast [46:45–48:30].

3 Vapaus koittaa, leima jää

3.1 Salanimillä menestykseen

Vapauduttuaan vankilasta Trumbon rankaiseminen jatkui mustalla listan välityksellä. Hänestä tuli hyljeksitty. Elokuvasa Trumbo menee baariin tapaamaan Arlen Hirdiä ja törmää Buddy Rossiin, joka toteaa “minulla ei ole sinulle mitään sanottavaa”. Hird lohkaisee, että hän ja Trumbo “saivat vankilasta rutan”, millä hän tarkoittaa, että heitä vältellään. Trumbo alkaa työskennellä itsenäiselle B-elokuvia⁵⁹ valmistavalle tuotantoyhtiölle King Brothers Productionsille. Kingin, alkuaan Kozinski, veljekset Frank ja Hymie (oikealta nimeltään Herman), olivat lähtöisin maahanmuuttajaperheestä ja he olivat entisiä flipperikauppiaita.⁶⁰ Veljeksiä oli todellisuudessa kolme, mutta vanhin heistä, Morris, on jätetty elokuvassa pois. Kingit kuvaat röhkeinä ja rahanahneina tuottajina, jotka eivät kaihda keinoja saavuttaakseen haluamansa. Trumbo joutuu nöyrytmään aiempaan verrattuna pieneen palkkaan ja työskenneltävä yötä päivää muiden tekstejä korjaamassa. Lisäksi hän ei enää saanut nimeään kirjoittamiinsa elokuviin. Hän joutui tehtailemaan käsikirjoituksia välittämättä taiteellisesta kunnianhimosta: määrä ratkaisi eikä laatu.⁶¹ Käsikirjoittajille oli mahdollista työskennellä salanimillä, koska heidän ei tarvinnut näyttäytyä studiolla tehdäkseen työtään samoin kuin ohjaajien ja näyttelijöiden.⁶²

Trumbon saatua Oscar-palkinnon Ian McLellan Hunterin nimellä elokuvasta *Loma Roomassa* vuonna 1954 hänen maineensa vähän koheni niiden kollegojen parissa, jotka tiesivät Trumbon kirjoittaneen sen. Elokuvasa esimerkiksi Buddy Ross haluaa jälleen tehdä Trumbon kanssa elokuvia, koska hänellä oli taloudellisesti kireää ja hänen elokuvansa olivat flopanneet. Trumbolle itselleen Oscar-palkinto oli kuitenkin enemmän taakka kuin saavutus. Elokuvasa Trumbo keskustelee Oscar-patsas pöydällä Ian McLellan Hunterin kanssa. Hunter sanoo että hän ei halua patsasta, kun Trumbo kirjoitti elokuvan. Trumbo puolestaan toteaa, että hän ei halua patsasta, koska siinä on Hunterin nimi ja palkinto annettiin hänelle.⁶³ Trumboa harmitti se, että hän ei voinut hyödyntää palkintoa. Pimeät markkinat eivät olleet tuossa mustan listan

⁵⁹ Pienellä budjetilla tehdyt elokuvat, joita Yhdysvalloissa näytettiin elokuvateattereissa kalliimpien A-elokuvien jälkeen 1930–1940-luvuilla. Elokuvien kaksoisnäytökset loppuivat 1950-luvulla, mutta halpoja elokuvia kutsuttiin edelleen B-elokuviksi.

⁶⁰ Ceplair & Trumbo 2015, 310.

⁶¹ *Trumbo* 2015. Cineast [51:00–55:00].

⁶² Ceplair & Trumbo 2015, 305.

⁶³ *Trumbo* 2015. Cineast [1:07:15–1:09:00].

vaiheessa 1950-luvun alussa vielä lähteneet kunnolla käyntiin, joten ei ollut huhuja, jotka olisivat yhdistäneet Trumbon *Loman Roomassa* käsikirjoitukseen.⁶⁴

Trumbo harkitsi maatilansa myymistä ja muuttamista perheineen pois Los Angelesin alueelta. Elokuvassa ei käsitellä Trumbojen muuttamista Meksikoon, mutta siinä näytetään miten heidän talonsa pihalla on ”Myydään” -kyltti. Vaikka Trumbolla oli tarpeeksi pimeitä töitä Hollywoodissa, hän ei pitänyt niistä, mutta minne he olisivat voineet mennä. He olisivat voineet lähteä Eurooppaan, mutta Trumbo ei voinut saada passia. Meksikoon sen sijaan pääsi tuohon aikaan Yhdysvalloista ilman passia. Hän päätyi valitsemaan Meksikon, jonne muutti myös mustalla listalla olevia elokuvaihmissä.⁶⁵ Maatila myytiin ja Trumbot muuttivat Mexico Cityyn, jossa he asuivat vuosina 1951–1954. Elokuvassa hypätään Meksikon vuosien yli siihen, kun Trumbo muutti perheineen takaisin Kaliforniaan. Oletettavasti elokuvassa on säästetty aikaa sillä, että siinä ei käsitellä Trumbon aikaa Meksikossa. Joskin eräässä kohtauksessa, jossa Trumbo keskustelee Arlen Hirdin kanssa, hän mainitsee, että sai idean *Hiljaiseen sankariin*⁶⁶ ollessaan Cleon kanssa härkätaistelussa Meksikossa.⁶⁷ Trumbojen maatilalla oli ollut lehmä ja hevosia, joten he kokivat myötätuntoa kyseisen härkätaistelun härkää kohtaan.⁶⁸ Trumbo oli muutenkin eläinten ystävä. Hänellä oli lemmikkilintuja ja hän auttoi haavoittuneita lintuja.

Trumbot muuttivat Los Angelesin Highland Parkin kaupunginosaan. Elokuvassa Trumbo saa ovelleen kirjeen, jossa lukee ”Tervetuloa naapurustoon, petturi.” Lisäksi heidän uima-altaansa on roskattu ja aitaan on kirjoitettu ”Häivy”. Trumbo mulkoilee aidan yli naapuriaan, joka näyttää siltä, että hän tietää kiusanteosta. Trumbo toteaa ruokapöydässä perheelleen monen olevan vihainen ja tietämätön ja että sellaisten ihmisten määrä tuntuu vain kasvavan.⁶⁹ Elokuvan lopussa on kohtaus, jossa Trumbon tytär Nikola sanoo, että heidän naapurinsa tietää heillä käyvistä vieraista, että he eivät ole tavallista väkeä, vaan tunnettuja ohjaajia ja näyttelijöitä, mikä herättää epäilystä.⁷⁰

Elokuvassa on kohtaus, jossa Trumbo selittää perheelleen uutta tilannetta, kun hän joutuu työskentelemään salanimillä mustassa pörssissä ja laittaa myös heidät töihin. Trumbojen taloon hankitaan uusia puhelinlinjoja. Cleo ja lapset vastaavat tuottajien puheluihin, mutta

⁶⁴ Ceclair & Trumbo 2015, 286.

⁶⁵ Ceclair & Trumbo 2015, 270.

⁶⁶ *Hiljainen sankari* kertoo meksikolaispojasta ja hänen lemmikkihärästään, jonka yleisö armahtaa kuolemalta härkätaistelussa.

⁶⁷ *Trumbo* 2015. Cineast [1:03:45–1:06:15].

⁶⁸ Ceclair & Trumbo 2015, 286.

⁶⁹ *Trumbo* 2015. Cineast [55:00–56:45].

⁷⁰ *Trumbo* 2015. Cineast [1:44:00–1:45:00].

puhelimeen ei koskaan vastata Trumbon nimellä. He kirjoittavat puhtaaksi käsikirjoituksia ja lähettävät niitä tuottajille. Nikola kysyy, milloin hänellä on aikaa kampanjoida mustien äänioikeuden puolesta, koska hän on mukana kansalaisoikeusliikkeen mielenosoituksissa.⁷¹ Nikolasta luodaan kuvaa aktiivisena teininä, joka ottaa kantaa aikakauden yhteiskunnalliseen epäkohtaan. Rotuerottelun ottaminen puheeksi elokuvassa on selvästi kannanotto, kun se ei varsinaisesti elokuvaan liity. Tuntuu siltä, että yhdysvaltalaisilla elokuvantekijöillä on moraalinen velvollisuus ottaa kansalaisoikeusliikkeen aikaan, 1950–1960-luvulle, sijoittuvissa elokuvissa kantaa rotuerotteluun.

Elokuvassa Trumbo tekee kiireisimmässä vaiheessa uraansa seitsemänpäiväistä työviikkoa 18 tuntia päivässä. Toimiminen perheen “henkilökohtaisena orjana” oli vaikeaa koko perheelle. Trumbon työskentelytapaan kuului kylpyammeessa kirjoittaminen viskiä juoden ja tupakkaa polttaen. Hän myös käytti amfetamiinia piristeenä jaksakseen hurjaa työtahtiaan.⁷² Trumbo meni työhuoneeseensa aamukuudelta ja saapui päivälliselle iltakuudelta. Hän ei ollut koskaan ilman savuketta ja iltakuuden jälkeen koskaan ilman viskilasia.⁷³ Eräässä kohtauksessa Nikola on syntymäpäivä ja koko perhe on syömässä syntymäpäiväkakkua, lukuunottamatta Trumboa, joka on työskentelemässä kylpyammeessa. Nikola koputtaa kylpyhuoneen oveen ja Trumbo saa raivokohtauksen, kun hänen työrauhaansa häiritään.⁷⁴

Elokuvassa Arlen Hird kuolee keuhkosityöpään. Hird on mielestäni luotu elokuvaan kuvaamaan mustan listan aiheuttamia ihmiskohtaloita: hänelle tulee avioero ja hänen kuolemansa, joskin syöpään, on hienovarainen tapa kertoa siitä, että jotkut mustalle listalle joutuneet päätyivät itsemurhaan. Myös monien kollegojen ja ystävien välit menivät poikki, kuten elokuvassa Trumbolla ja Hirdillä⁷⁵ ja todellisuudessa Trumbolla ja käsikirjoittaja Albert Maltzilla. Hirdin keuhkosityövän voisi myös tulkita kannanotoksi aikakauden runsaaseen tupakointiin ja viittaukseksi siihen, että Trumbo itse sairastui keuhkosityöpään vanhemmalla iällä. Monet historialliset elokuvat esittävät tapahtumien pohjustukseksi yleisiä, todellisia tapahtumia tai historiallisia prosesseja, mutta kuvaavat lopulta kuitenkin täysin fiktiivisiä tapahtumia.⁷⁶ Se ei kuitenkaan tarkoita, että elokuva olisi täysin tuulesta temmattu, vaan esimerkiksi Hirdin ja Buddy Rossin hahmojen luominen elokuvaan tukee elokuvantekijöiden tulkintaa aiheesta.

⁷¹ *Trumbo* 2015. Cineast [1:00:15–1:01:45].

⁷² *Trumbo* 2015. Cineast [1:12:15–1:13:45].

⁷³ Ceplair & Trumbo 2015, 309.

⁷⁴ *Trumbo* 2015. Cineast [1:12:15–1:13:45].

⁷⁵ *Trumbo* 2015. Cineast [1:16:00–1:18:00].

⁷⁶ Salmi 1993, 216.

3.2 Mystinen Robert Rich

Trumbo aloitti tammikuussa 1957 mustan listan vastaisen kampanjan. Hän lähetti kirjeitä tunnetuille kirjailijoille, William Faulknerille, A. B. Guthrielle, Ernest Hemingwaylle, William Saroyanille, John Steinbeckille ja Thornton Wilderille, pyytäen heitä tuomitsemaan Hollywoodin mustan listan. Kukaan heistä ei vastannut. Hän lähetti kirjeen myös presidentti Dwight D. Eisenhowerille yllyttäen häntä julkisesti tuomitsemaan mustan listan. Eisenhowerin erityisneuvonantaja Gerald D. Morgan vastasi, että presidentti “ei pystynyt kommentoimaan minkään alan ammattinharjoittamista, ellei se loukannut liittovaltion lakia”.⁷⁷

Elokuva-ala hämmästy, kun Robert Rich sai parhaan käsikirjoituksen Oscar-palkinnon vuonna 1957 elokuvasta *Hiljainen sankari*. Elokuvassa näytetään kuvamateriaalia oikeasta vuoden 1957 Oscar-gaalasta. Juontaja Deborah Kerr sanoi julistettuaan voittajan nimen, että “herra Jessie Lasky Jr., Screen Writers Guildin käsikirjoitusosaston varapuheenjohtaja, tulee noutamaan palkinnon”. Lasky otti palkinnon vastaan ja sanoi “Robert Richin ja hänen kauniin tarinansa puolesta, kiitos paljon”. Kohtauksessa Trumbo perheineen ovat kokoontuneet television ääreen katsomaan gaalaa ja hämmästelevät tilanteen omituisuutta, kun mitäänsanomaton ammattiyhdistysjohtaja noutaa Oscarin.⁷⁸

Kuukauden kuluessa palkintogaalasta huhut pyörivät Hollywoodissa. *Daily Variety*n toimittaja kysyi Trumbolta, oliko hän Robert Rich, johon hän tiuskaisi hilpeästi “en helvetissä, olen Dalton Trumbo”. Toisessa haastattelussa Trumbo väitti, että Rich oli toisen mustalla listalla olevan käsikirjoittajan, Michael Wilsonin, salanimi. Myös Frank King kierteli ja kaarteli toimittajien kysymyksiä, väittäen, että Rich ei kuulunut Hollywoodin kymmenikköön. Hänen mukaansa tarinan todellinen kirjoittaja oli poika, jolta hän osti kirjoituksen Saksan liittotasavallassa vuonna 1951.⁷⁹

Loman Roomassa oli sentään kirjoittanut henkilö, jonka pystyi palkitsemaan, mutta Richiä ei ollut olemassakaan: hän oli Trumbon mielikuvituksen tuotetta. Elokuvassa Trumbolta kysytään televisiohaastattelussa, onko hän Robert Rich. Trumbo on luvannut, että hän ei paljasta elokuvia, jotka hän on kirjoittanut. Se saattoi jopa lisätä hänen elokuviensa lipunmyyntiä, kun niiden ympärillä velloi salamyhkäisyyden verho käsikirjoittajan todellisesta

⁷⁷ Ceplair & Trumbo 2015, 342–343.

⁷⁸ *Trumbo* 2015. Cineast [1:32:15–1:33:15].

⁷⁹ Ceplair & Trumbo 2015, 343–344.

henkilöllisyydestä.⁸⁰ Kun Robert Richiä ei kuulunut perimään Oscariaan, *Hiljaista sankaria* vastaan nostettiin kuusi plagiaattijuttua, jotka oikeuden ulkopuolella sovitetuina verottivat Kingin veljesten taloutta.⁸¹

The New York Times uutisoi 17.1.1959, että *Hiljaisen sankarin* käsikirjoittaja Robert Rich oli tunnistettu Trumboksi ja elokuvan tuottaja Frank King vahvisti asian.⁸² Elokuvan televisiohaastattelu perustuu CBS-kanavan toimittajan Bill Stoutin haastatteluun *Assignment America*-ohjelmassa vuodelta 1959. Haastattelussa Stout kysyy Trumbolta myös, mitä hän tekisi Oscarilla, jos saisi sen. Trumbo vastaus kysymykseen on myös elokuvan loputeksteissä videoklippinä. Trumbo vastasi kysymykseen näin:

Minulla on tytär. Hän on kolmetoistavuotias. Olen ollut mustalla listalla siitä lähtien, kun hän oli kolmevuotias. Hän on tiennyt jokaisen elokuvan nimen, jonka olen kirjoittanut tässä työhuoneessa ja hän on pitänyt sen nimen salassa, kuin sotilas. Kun hänen ystävänsä sanovat hänelle, kuten lapset tekevät: ”Minun isäni tekee näin ja mitä sinun isäsi tekee?”, tämä on asettanut hänelle todellisen ongelman. Tämä asettaa hänelle sen ongelman ja on asettanut siitä asti kun hän oli kolme: ”Kuka meidän isämme oikeasti on ja mitä meidän isämme oikeasti tekee?”. Luulen, että annan tämän Oscarin, jos saan sen, tuolle tytölle. Luulen, että sanon hänelle, että tässä on salaisuus, josta ei tarvitse enää rasittaa. Kerron hänelle, että saimme nimemme takaisin.⁸³

⁸⁰ *Trumbo* 2015. Cineast [1:45:00–1:47:15].

⁸¹ Salo 1994, 65.

⁸² Robert Rich Identified: Dalton Trumbo Admits Having Written ”The Brave One”. *The New York Times* (108) 36 883/1959.

⁸³ *Dalton Trumbo Bill Stout Interview, January 1959*. YouTube [03:30–05:00].

4 Mustan listan murtuminen

4.1 Kohu *Spartacuksesta*

Myös sellaiset tuottajat, jotka palkkasivat säännöllisesti käsikirjoittajia mustalta listalta, pelkäsivät, että työsuhde tulisi julkisuuteen. Näyttelijä Kirk Douglasin vuonna 1955 perustama tuotantoyhtiö Bryna Productions pelkäsi palkkaamisen seurauksia kuitenkin vähemmän kuin muut.⁸⁴ Elokuvassa Douglas vierailee Trumbon luona ja houkuttelee hänet käsikirjoittamaan tuottamansa elokuvan *Spartacus*. Juorutoimittaja Hedda Hopper ja Robert E. Stripling HUAC:ista tapaavat Douglasin ravintolassa. Douglasin mielestä Stripling yrittää pelotella häntä, koska hän palkkasi Trumbon.⁸⁵ Trumbon palkkaaminen on kantautunut Hopperin ja HUAC:in korviin ja sitä ollaan heti estämässä. Kohtauksesta tulee mieleen vakoiludraama, ikään kuin Stripling olisi CIA:n agentti, joka yrittäisi vaientaa Douglasin. *Spartacus* oli Trumbolle pakkomielle. Hän halusi kirjoittaa siitä hyvän elokuvan, saada nimensä alkuteksteihin ja murtaa mustan listan. Kun hän alkoi kirjoittaa *Spartacusta*, musta lista oli vielä voimissaan.⁸⁶ Nimen saaminen alkuteksteihin heikensi mustaa listaa entisestään, mutta ei murtautunut sitä, joskin lista oli Trumbon itsensä kohdalla ohi.

Seuraavaksi elokuvassa Trumbon puheille saapuu ohjaaja Otto Preminger, joka ohjaa hänen käsikirjoittamansa elokuvan *Exodus*. Trumbo hämmästyty siitä, kuinka nopeasti Preminger alkaa jo tehdä elokuvaa, kun hän on vienyt käsikirjoituksen tuottajalle vasta samana aamuna. Preminger lupaa Trumbolle, että jos hän kirjoittaa *Exoduksesta* hyvän elokuvan, hän laittaa Trumbon nimen siihen.⁸⁷ Elokuvassa ei mainita sitä, että Preminger antoi alunperin *Exoduksen* käsikirjoitettavaksi Albert Maltzille. Preminger ei ollut tyytyväinen Maltzin tekstiin, joten hän vieraili Maltzin käsikirjoituksen kanssa Trumbon luona antaen sen hänelle korjattavaksi.⁸⁸ *The Washington Post* kirjoitti, että mustaa listaa haastettiin ensimmäistä kertaa virallisesti, kun Preminger palkkasi Trumbon.⁸⁹

Elokuvassa Douglasin painostaminen jatkuu. *Spartacuksen* levittäjän Universal Studiosin tuotannosta vastaava varapääjohtaja Edward Muhl menee kuvauksiin Douglasin puheille, kun

⁸⁴ Ceplair & Trumbo 2015, 370–371.

⁸⁵ *Trumbo* 2015. Cineast [1:34:30–1:37:00].

⁸⁶ Ceplair & Trumbo 2015, 370–371.

⁸⁷ *Trumbo* 2015 [1:37:00–1:40:15].

⁸⁸ Ceplair & Trumbo 2015, 398–399.

⁸⁹ Writer on "Blacklist" Hired by Otto Preminger. *The Washington Post* (83) 46/1960.

häntä ollaan maskeeraamassa. Muhl kertoo Douglasille, että MPA aikoo boikotoida elokuvaa ja että 20 miljoonaa amerikkalaista jättää ostamatta lipun elokuvaan, jos Douglas ei erottaisi Trumboa. Douglas ei peräänny, vaan hän laittaa Trumbon nimen elokuvaan. Douglas itse on hänen valttikorttinsa painostusta vastaan. Jos hän jättäisi projektin, elokuva jouduttaisiin kuvaamaan uudestaan. Spartacuksen hahmo on jo henkilöitynyt Douglasiin, joten häntä tarvitaan.⁹⁰ Elokuvassa näytetään Motion Picture Alliancen kokousta, jossa yleisö buuaa Hopperin sanoessa, että *Spartacuksen* on kirjoittanut Trumbo. He suunnittelevat boikottia elokuvateattereissa. Seuraavassa kohtauksessa näytetään uutisklippiä, jossa elokuvateatterin ulkopuolella on mielenosoittajia. *Spartacuksen* ensi-illassa Trumbo ja hänen vaimonsa Cleo liikkuvat siitä, että musta lista on heidän osaltaan ohi. Trumbo saa tunnustuksen työstään ensimmäistä kertaa sitten kommunistivainojen alun.⁹¹

Elokuvassa näytetään uutisklippiä helmikuulta 1961, jolloin presidentti John F. Kennedy kävi katsomassa *Spartacuksen*. Kennedy sanoi sen olevan “hieno filmi, josta tulee menestys”. Presidentin mielipide kohuelokuvasta oli painava ja se uumoili mustan listan lopun alkua. Hedda Hopper katsoo uutista järkyttyneen näköisenä, ikään kuin hänen työnsä kommunistien karkottamiseksi Hollywoodista olisi mennyt hukkaan.⁹²

4.2 Voiton kallis hinta

Elokuvan loppukohtaus hyppää yhdeksän vuotta ajassa eteenpäin. 13. maaliskuuta 1970 Trumbo pitää huomiota herättäneen “only victims” eli “vain uhreja” -palkinnon vastaanotto-puheen Screen Writers Guildin tilaisuudessa saatuaan liiton Laurel-palkinnon. Hän saa seisovat aplodit astuessaan lavalle. Puheessaan Trumbo sanoo, että musta lista oli pahuuden aikaa ja että kukaan, jota se kosketti, ei selvinnyt siitä vahingoittumatta. Hän ei kuitenkaan syytä mustan listan juudaksia eli ilmiantajia vaan toteaa, että kaikki olivat sen uhreja. Ihmiset joutuivat tekemään asioita, joita he eivät muulloin tekisi. Trumbo saattoi puheellaan viitata myös holokaustiin siinä, miten kaikki, joita se kosketti, kärsivät siitä tavalla tai toisella. Hän pyrkii puheellaan parantamaan haavoja.⁹³ Trumbo päätti puheensa näihin sanoihin:

Vakuutan teille – vakuutan teille kaikkein vilpittömimmin – että se, mitä olen sanonut täällä, ei ole tarkoitettu loukkaavan ketään: Sen on tarkoitus pikemminkin

⁹⁰ *Trumbo* 2015. Cineast [1:43:30–1:49:45].

⁹¹ *Trumbo* 2015. Cineast [1:49:45–1:52:15].

⁹² *Trumbo* 2015. Cineast [1:52:15–1:53:15].

⁹³ *Trumbo* 2015. Cineast [1:53:15–1:57:45].

korjata kipu, parantaa haava, jonka vuosia sitten aiheutimme toisillemme, ja ennen kaikkea meille itsellemme.⁹⁴

Puheen esitystavasta elokuvassa jää sellainen mielikuva, kuin kaikki olisivat olleet samaa mieltä mustan listan ajasta. Siinä ei kerrota, että Trumbon kollegoista varsinkin Hollywoodin kymmenikön jäsenet, kuten Lester Cole, Alvah Bessie ja erityisesti Albert Maltz, pitivät puhetta mielettömänä ja moraalittomana. Trumbon ja Maltzin välit rikkoutuivat lopullisesti.⁹⁵ Trumbon kollegojen mielestä sen väittäminen, että musta lista olisi tuottanut vain uhreja, ei pitänyt paikkaansa. Trumbo kohdisti vihansa HUAC:iin ja oli anteeksiantava ilmiantajia kohtaan, mitä kaikki eivät ymmärtäneet.⁹⁶

Elokuvan lopputekstien mukaan Trumbo sai viimein Oscarinsa *Hiljaisesta sankarista* vuonna 1975. Hän kuoli sydänkohtaukseen Los Angelesissa vuonna 1976, 70-vuotiaana. Hän sai Oscarinsa *Lomasta Roomassa* postuumisti vuonna 1993. Lopputeksteissä kerrotaan myös, että sadat ihmiset Hollywoodissa joutuivat mustalle ja tuhannet muut ympäri Yhdysvaltoja joutuivat epäreilusti kommunistivainojen kohteeksi. Opettajat, sotilaat ja hallinnon työntekijät sekä heidän perheensä kärsivät työpaikan menetyksistä, konkurseista, avioeroista ja jopa itsemurhasta. HUAC jatkoi kansalaisten tutkimista vuoteen 1975 asti.⁹⁷

⁹⁴ Ceplair & Trumbo 2015, 484.

⁹⁵ Salo 1994, 58.

⁹⁶ Radosh & Radosh 2005, 228.

⁹⁷ *Trumbo* 2015. Cineast [1:57:45–1:58:30].

5 Lopuksi

Hollywoodin kommunistivainot olivat laajemmassa kontekstissa vain yksi näytös kylmän sodan näyttämöllä, osa laajempia kommunistivainoja Yhdysvalloissa. HUAC:in teatraaliset kuulemiset veivät vankilaan ihmisiä, jotka eivät olleet tehneet muuta, kuin käyttäneet perustuslain suomia vapauksiaan. Musta lista aiheutti inhimillistä kärsimystä sille joutuneille työttömyytenä ja Hollywoodin jakautumisen, kun kaikki vahtivat toisiaan. Ikään kuin filmikaupunkiin olisi laskeutunut näkymätön rautaesirippu ja elokuvaihminen piti päättää, kummalla puolella sitä seiso. Viihdeteollisuuden hohdokkaan julkisivun kulisseissa oli toistakymmentä vuotta vastakkainasettelu.

Trumbo oli monimutkainen persoona, kuin tosielämän elokuvahahmo. Hän oli runsaasti päihkeitä käyttävä, liikaa töitä tekevä ja kaikille räyhäävä “elefanti huoneessa”, joka taisteli oikeudenmukaisuuden puolesta. Toisaalta hän oli nerokas käsikirjoittaja, joka teki palkittuja elokuvia, mutta sai tunnustusta työstään vasta viimeisinä vuosinaan ja kuolemansa jälkeen. Hän oli periaatteen mies, joka ei taipunut painostukseen ja uskoi siihen, että poliittiset mielipiteet on saatava pitää yksityisasiana ja että on oltava oikeus olla myös väärässä. Hän ajatteli, että kaikki, joita musta lista kosketti, olivat sen uhreja. Hän piti HUAC:ia nykyajan inkvisitiona, mutta oli toisaalta valmis antamaan anteeksi sitä myötäileville ilmiantajille.

Trumbo -elokuva antaa mielestäni varsin todenmukaisen kuvan Trumbosta ja mustan listan ajan Hollywoodista. Siinä on toki fiktiivisiä elementtejä, mutta se ei ylitsepuksua ohjaajan ja käsikirjoittajan näkemyksiä aiheesta. Elokuvassa on päätetty rakentaa Trumbosta sankari ja HUAC:ista konna sekä keskittyä paljon Trumbon perhe-elämään. Elokuva on viihdyttävämpi ja menee Trumboon enemmän henkilökohtaiselle tasolle, kuin jos se olisi tehty dokumentaarisen tarkasti. Elokuva on yhtä aikaa hauska, informatiivinen ja tyylikkäästi tehty.

Ilman Trumboa musta lista olisi ollut voimassa pidempään. On osittain hänen ansiotaan, että Hollywoodin elokuva-ala on nykyään vapaampi kuin hänen aikanaan. Ei enää rajoiteta sitä, millaisia elokuvia saa tehdä ja kuka niitä saa tehdä. On toisaalta hyvä muistaa kommunistivainoja, kun niistä on kulunut aikaa, eivätkä ne ole enää tämän päivän elokuvan katsojien laajasti tuntemia. Suuri yleisö ei myöskään enää tiedä Trumbon kaltaisia mustan listan ajan elokuvan tekijöitä, jotka joutuivat kohtuuttomiin tilanteisiin vain yrittäessään tehdä työtään. Trumbo puhutteli Laurel-palkinnon vastaanottopuheessaan nuorempia SWG:n jäseniä, jotka eivät muistaneet mustan listan aikaa:

Kun sinä, joka olet nelikymppinen tai nuorempi, katsot uteliaisuudella tuota pimeää aikaa [musta lista], kuten sinun mielestäni aika ajoin pitäisi, ei tee hyvää etsiä roistoja tai sankareita tai pyhimyksiä tai paholaisia, koska heitä ei ollut; oli vain uhreja.⁹⁸

⁹⁸ Ceplair & Trumbo 2015, 483.

Lähteet

Alkuperäisaineisto

Aikakaus- ja sanomalehdet:

The New York Times, 1948–1959.

The Washington Post, 1947–1960.

Audiovisuaalinen aineisto:

Dalton Trumbo Bill Stout Interview, January 1959. CBS, *Assignment America* 1959. YouTube, Mitzi Trumbo. Ladattu 31.5.2013. Kesto 10:41. <https://www.youtube.com/watch?v=ugjwNgnH0Kg>

HUAC Testimony – Part 1–3. Wisconsin Center for Film and Theater Research, Dalton Trumbo, Audio Recordings 1947. Kesto 12:47. <https://wcftr.commarts.wisc.edu/index.php/exhibits/dalton-trumbo/audio-recordings/>

Trumbo. Sk: John McNamara. O: Jay Roach. K: Jim Denault. Le: Alan Baumgarten. M: Theodore Shapiro. N: Bryan Cranston (Dalton Trumbo), Diane Lane (Cleo Trumbo), Helen Mirren (Hedda Hopper), Louis C.K. (Arlen Hird), Elle Fanning (Nikola Trumbo), John Goodman (Frank King) & Michael Stuhlbarg (Edward G. Robinson). T: Shivhans Pictures, Everyman Pictures & Groundswell Productions / Michael London. E: 6.11.2015. Yhdysvallat. Kesto 124 min.

Kuva-aineisto:

Kuva 1. Dalton Trumbo vuonna 1957. Wired, Cultura: Santini laici di famosi intellettuali in smart working (e circondati dai propri animali). <https://www.wired.it/play/cultura/2020/03/24/intelletuali-smart-working-animali/>

Kuva 2. *Trumbo* -elokuvan (2015) mainosjuliste. AsaltoVisual, Trumbo: La caza brujas de Hollywood. <https://asaltovisual.blogspot.com/2017/03/trumbo-la-caza-de-brujas-de-hollywood.html>

Liite 1. Dalton ja Cleo Trumbo. Get Archive, Dalton and Cleo Trumbo (1947 HUAC hearings). <https://picryl.com/media/dalton-and-cleo-trumbo-1947-huac-hearings-7c4b5b>

Liite 2. Hollywoodin kymmenikkö. Flickr, Hollywood On Trial. <https://www.flickr.com/photos/wgbh-morningstories/2018958027>

Tutkimuskirjallisuus

- Ahonen, Kimmo: Hollywoodin ristiretki kommunismia vastaan: tieteiselokuva Punainen planeetta antikommunismien manifestina. *Historiallinen aikakauskirja* (100) 2/2002. 173–174.
- Ceplair, Larry & Englund, Steven: *The Inquisition in Hollywood: Politics in the Film Community, 1930–1960*. University of California Press, Berkeley 1983. 256–356.
- Ceplair, Larry & Trumbo, Christopher: *Dalton Trumbo: Blacklisted Hollywood Radical*. The University Press of Kentucky, Lexington 2015. 191–484.
- Dick, Bernard F.: *Radical innocence: a critical study of the Hollywood Ten*. The University Press of Kentucky, Lexington 2009. 236.
- Möttölä, Anna: Eikä minun vereni vuoda turhaan. Tuhannen päivän kuningatar, elokuvallinen elämäkerta Anna Boleynista 1960–1970-lukujen vaihteessa. Teoksessa *Elokuva historiassa, historia elokuvassa*. Toim. Mulari, Heta & Piispa, Lauri. Turun yliopisto, Tampere 2009. 294.
- Radosh, Ronald & Radosh, Allis: *Red star over Hollywood: the film colony's long romance with the left*. Encounter Books, San Francisco 2005. 228.
- Salmi, Hannu: *Elokuva ja historia*. Suomen elokuva-arkisto, Helsinki 1993. 215–216.
- Salo, Matti: *Hiljaiset sankarit: käsikirjoituksen tekijät Hollywoodin mustalla listalla*. Suomen elokuva-arkisto, Helsinki 1994. 16–65.

Liitteet

Liite 1. Dalton ja Cleo Trumbo

Dalton ja Cleo Trumbo HUAC:in kuulemisessa vuonna 1947. Lähde: Get Archive.

Liite 2. Hollywoodin kymmenikkö

Hollywoodin kymmenikön mielenosoitus vuonna 1949. Lähde: Flickr.